

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.04.127>

УДК 37(091)(477)(092)19"+811.161.2(091

С. П. ГІРНЯК, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка вул. І. Франка, 24, м. Дрогобич, 82100
E-mail: s.girnjak10@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7264-0312>

УКРАЇНОЗНАВЧЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У КОНЦЕПЦІЇ ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО

У статті схарактеризовано концепцію українознавчого виховання учнів у школах Східної Галичини першої третини ХХ ст., яку учасникам Першого Українського Педагогічного Конгресу у Львові 1935 р. репрезентував Василь Пачовський. Поет, учений і педагог із більш як 25-річним стажем уважав, що базовими навчальними предметами українознавчого спрямування повинні бути українська мова і література, історія, мистецтво, музика та географія, оскільки свідоме українське покоління зможе виховати тільки школа з українською мовою навчання, що пройнята наскрізь національним духом. У розвідці проаналізовано мовні особливості тексту доповіді педагога, зокрема лексичні, окреслено інші прикметні для його ідіолекту мовні засоби.

Ключові слова: українознавство, рідна (українська) мова, Василь Пачовський, Педагогічний Конгрес 1935 р., інтелігенція, національні цінності, історія, виховання.

Кінець ХІХ — початок ХХ ст. — це період широкого застосування і використання української мови в Східній Галичині в найрізноманітніших ділянках літературної, наукової та просвітницької діяльності. Важливим для розвитку української мови було її запровадження у шкільному (початковому, середньому) і вищому навчанні. У Східній Галичині активно розвивалося шкільництво, а це сприяло витворенню педагогічної термінології, яка згодом стала набутком загальноукраїнської літературної мови. У краї було створено чимало педагогічних видань і товариств («Просвіта» (1868—1939), «Руське педагогічне товариство» (1881—1912), «Українське педагогічне товариство» (1912—1926), яке згодом мало назву «Українське педагогічне товариство “Рідна школа”» (1926—1939), «Взаїмна Поміч Українського Вчительства» (1905—1930) та інші), що гуртували інтелігенцію у справі навчання і виховання молоді. У різний час діяльність освітян

Цитування: Гірняк, С. П. (2021). Українознавче виховання учнів у концепції Василя Пачовського. *Українська мова*, 4(80), 127—143. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.04.127>

координували Кураторія Львівського шкільного округу (м. Львів, 1921—1943), Державний секретаріат освіти і віросповідань Західних Областей УНР (м. Станіслав, 1918—1919, очолював секретаріат О. Барвінський) та інші установи (Центральний, 2001).

Українські науковці та педагоги наполегливо доводили і переконували, що навчання в школі й університеті повинно здійснюватися рідною (українською) мовою. Так, М. Грушевський стверджував: «Поки мова не здобуде собі місця у вищій школі, поки вона не служить органом викладання в університетах та інших учбових закладах, поки вона не стала значущим наукової праці у викладанні і літературі, доти суспільство, народність, що розмовляє цією мовою, почуватиме себе на становищі “нижчої, культурно неповноцінної нації”» (Грушевський, 1907, с. 14). Цю ідею активно пропагував і Б. Грінченко в працях «*На безпросвітному шляху. Про українську школу*» («*На беспросветном пути. Об украинской школе*») (Грінченко, 1907), «*Яка тепер народна школа на Вкраїні*» (Грінченко, 2013), у яких аргументовано доводив неефективність і згубність для українського народу зрусифікованої школи, наголошував на важливості використання рідної мови в освіті. В. Пачовський з цього приводу писав: «...уважаємо зайвим доказувати аксіому, що українська молодь повинна учитися в **рідній мові**, яка повинна стати враз з другими предметами українознавства хребетним стрижнем навчання»¹ (Пачовський, 1938, с. 113).

Актуальність нашого дослідження вбачаємо в тому, що аналіз доповіді В. Пачовський на Першому Українському Педагогічному Конгресі у Львові 1935 р., дасть нам змогу цілісно розкрити запропоновану педагогом концепцію українознавчого виховання молоді, а також проаналізувати лексичні особливості твору автора, окреслити інші прикметні його ідіолекту мовні засоби.

У розвитку освіти в Східній Галичині кінця XIX — першої половини XX ст. питання мовного викладу навчального матеріалу було одним із найважливіших, оскільки відображало еволюцію ідеї національної школи та виховання в історії української педагогіки, а також у становленні й випрацюванні навчальних методик. Інтегруючи відомості з першоджерел, зокрема видання «Перший Український Педагогічний Конгрес» (Львів, 1935) (Перший, 1938) і «Товариство Взаїмна Поміч Українського Вчителства 1905—1930» (Львів, 1932) (Товариство, 1932), подаємо огляд подій, які спрямовували цей процес:

22 червня 1867 р. — Закон «Про мови викладові в школах Галичини», згідно з яким заснування українських державних шкіл відбувалося тільки за рішенням сейму, а українська мова як мова викладу є другорядною і може бути впроваджена на основі плебісциту;

1869 р. — прийнято «Державний шкільний закон» в Австро-Угорщині, який мав два розділи: А. Про публічні школи народні; Б. Про приватні заклади навчальні;

¹ Тут і далі під час цитування з джерел досліджуваного часу збережено стиль і правопис оригіналу.

1871 р. — розпорядження шкільної Ради (на основі рескрипту Міністерства віросповідань та освіти) про відкриття 9 учительських 3-річних чоловічих і жіночих семінарій як окремих закладів для підготовки вчителів для народних шкіл. З 1891 р. чоловічі семінарії стали 4-річними. У 4 семінаріях мовами викладання були польська і руська;

20 червня 1872 р. — затверджено у Відні закон про навчання релігії;

1881 р. — від «Просвіти» у Східній Галичині відділилося Руське товариство Педагогічне, яке з 1912 р. називалося «Українське Педагогічне товариство», а з 1926 р. — «Рідна Школа — Українське Педагогічне товариство»;

2 травня 1883 р. — прийнято новий Державний шкільний закон для Східної Галичини;

26 березня 1884 р. — Відозва «Руського Товариства Педагогічного» — перша в історії Галичини програма розбудови національної освіти;

1886 р. — Галицький сейм узаконив утраквізм (двомовність) у школах;

1888 р. — у Перемишлі відкрито українську гімназію (від 1895 р. — самостійна);

1890-ті рр. — вихід у Галичині педагогічних журналів «Промінь», «Наша школа», «Прапор», «Український вчитель», «Учитель», «Педагогічний журнал» тощо;

1893 р. — відкрито українську державну гімназію в Коломиї;

1898 р. — відкрито українську державну гімназію в Тернополі;

1900 р. — створення в Східній Галичині перших військово-політичних організацій «Січ»;

1900 р. — з ініціативи Клубу Русинів і під наглядом «Рідної Школи» у Львові створено перше національне товариство «Українська захоронка», із 1912 р. — «Руська захоронка» — для матеріальної допомоги, педагогічного нагляду й оборони від денационалізації дітей дошкільного віку з найбідніших верств українського населення. До 1914 р. товариство утримувало дві захоронки (дитячі садки), ведені фребелівським методом (Книш, 2016), 1922 р. — вже 12 (переважно на передмістях Львова), а з середини 1920-х рр. «Українська Захоронка» поширила мережу стаціонарних дитячих садків на інші міста. У 1930-х рр. захоронки реорганізовано на дошкільно-модерного типу з фаховими виховательками;

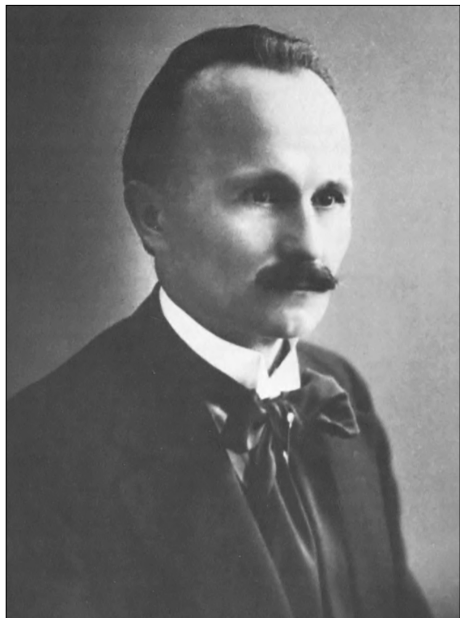
1903 р. — Руське Педагогічне Товариство у Львові заснувало першу приватну українську дівочу учительську семінарію;

1905 р. — засновано товариство «Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок», яке 1918 р. реорганізовано в товариство «Взаємна поміч українського вчителства»;

1905 р. — відкриття державної української гімназії у Станіславі (нині Івано-Франківську), яка в 1912/13 навчальному році стала повною восьмикласною;

1908—1909 рр. — заснування 4 приватних українських гімназій у містечках Копиченці, Яворів, Городенка, Рогатин;

1910 р. — відкрито українську учительську семінарію в Бережанах і створено Крайовий шкільний союз у Львові із представників політичних

Василь Пачовський — професор гімназії в Перемишлі 1929—1933 рр.

партій і центрів, українських товариств, який мав керувати українським приватним шкільництвом у Східній Галичині, причому, головну увагу було звернено на середні школи. Діяв союз до початку Першої світової війни, остаточно ліквідувався в 1920 р.;

1911 р. — створено у Львові за зразком англійського скаутингу молодіжну організацію «Пласт»;

1913 р. — І. Ющишиним виголошено «Проект на зміну шкільного закону від 14 мая 1869 року» (про право на українську школу);

1914 р. — завдяки активним діям митрополита Андрея Шептицького було укладено польсько-український компроміс, згідно з яким українці повинні були одержати третину місць у галицькому сеймі й повноправне представництво в різних сеймових

комісіях. Поляки зобов'язалися не чинити перешкод заснуванню українського університету у Львові;

1914 р. — після вступу російської армії в Галичину закрито всі українські установи, бібліотеки, газети, видавництва, школи;

1918—1920 рр. — діяльність урядів УНР — ЗУНР у сфері організації і розбудови національної освіти;

1919—1939 рр. — організація національної освіти в умовах української політичної еміграції (в Польщі, Чехії, Німеччині і далі — на Захід), у якій збережено досвід галицької педагогіки;

31 липня 1924 р. — у Польщі з ініціативи тогочасного міністра освіти С. Грабовського прийнято закон про заміну української школи в Східній Галичині на утраквістичну (двомовну польсько-українську);

1935 р. — скликання та робота Першого Українського Педагогічного Конгресу у Львові, який став знаковою подією освітнього життя Східної Галичини, оскільки узагальнював роботу українського галицького шкільництва в представництві «Рідної школи» за 50 років, а тому укладена програма Конгресу, зміст виголошених доповідей є репрезентативними щодо результатів і підсумків роботи, визначення напрямів на перспективу (Гіряк, 2018, с. 153—155).

У роботі Конгресу брав участь Василь Пачовський, який широкому загалу більше відомий як поет-модерніст й один із організаторів літературної групи «Молода Муза» (1906—1909) у Львові, членами якої були також Петро Карманський, Богдан Лепкий, Остап Луцький, Степан Чарнецький, Михайло Яцків та інші, проте значну частину свого життя він

відав педагогічній праці. Згадаємо основні етапи його освітньої та педагогічної діяльності:

1884—1889 рр. — навчання в Жулицькій школі поблизу Львова.

1889 р. — вступив до Золочівської державної гімназії з польською мовою викладання, а 3 липня 1899 р. у IV-й львівській гімназії склав екстерном іспит на отримання атестату зрілості;

1899—1901 рр. — перший період навчання у Львівському університеті на медичному факультеті;

1901—1903 рр. — навчання у Віденському університеті, під час якого перейшов з медичного на філософський факультет;

1903 р. — повернення до Львова та продовження навчання на філософському факультеті Львівського університету, який закінчує 1905 р.;

18 вересня 1905 р. — призначений Крайовою шкільною радою Галичини заступником учителя і скерований до Станіслава на однорічну педагогічну практику в державній гімназії з українською мовою навчання;

25 травня 1909 р. — склав учительський іспит з історії та географії як головних предметів з правом навчання українською і польською мовами і від 24 вересня 1909 р. і до початку Першої світової війни працює заступником учителя у філії львівської Академічної гімназії (став дефінітивним² учителем, а від 1 серпня 1917 р. — дефінітивним професором цього навчального закладу);

1920 р. — В. Пачовський переїжджає до Ужгорода — розпочинається закарпатський період його життя. З 11 жовтня 1920 р. до 31 серпня 1929 р. учителює в Берегівській державній гімназії та провадить активну громадську діяльність на Закарпатті;

1 листопада 1926 р. — захищає наукову працю «*Нарис історії мініатюри по рукописам*» в Українському вільному університеті в Празі й отримує наукове звання доктор філософії з історії мистецтва;

вересень 1929 р. — повертається зі Закарпаття в Галичину, до Перемишля, де спочатку працює на посаді договірного учителя україномовної гімназії, а в 1930—1934 рр. — лектор української культури (за сумісництвом) у бурсі святого Миколая на Засянні;

1934—1935 рр. — працює службовцем при Головній управі товариства «Рідна школа». У листопаді 1935 р. виступає з програмною доповіддю «*Українознавство у вихованні молоді*» на Першому українському педагогічному конгресі у Львові.

Доповідь Василя Пачовського структуровано за такими розділами:

«I. Завдання українського шкільництва.

II. Наука української мови й літератури.

III. Наука української історії. Історія мистецтва.

IV. Наука географії України.

V. Виховання молоді поза школою.

VI. Роля учителя у вихованні молоді» (Пачовський, 1938, с. 89—114).

² Дефінітивний, а, е, книжн. Остаточно установлений, визначений (СУМ II, с. 259).

Пропонуємо базові тези з виступу педагога:

I. «На культуру кожної нації складається духовий доробок поколінь, до якого належить релігія, мистецтво і філософія, що утворилися на терені якогось краю, де мешкає дана нація» (там само, с. 89). Український народ, уважає В. Пачовський, є «повновартним» (у знач. «повноцінним» — прим. наша С. Г.), оскільки має свою національну релігію, мистецтво, у різних «об'явах» (у знач. «виявах» — прим. наша С. Г.), а саме: «мистецтво слова, тобто поезію і красне мистецтво, — мистецтво тонів — отже національну музику, — мистецтво краски і ліній — отже своє національне маллярство); <...> мистецтво гармонійного замкненого простору — отже свою національну архітектуру» (там само). Педагог переконаний, що учителі мають усі необхідні засоби для національного виховання молоді, оскільки можуть пишатися своєю національною культурою, як нею гордиться німецька нація, італійський народ та інші.

В. Пачовський наголошує: «...хребетним стрижнем школи», зокрема національної є українознавство, до складу якого входять мова, література, історія, плястичне³ мистецтво, музика та географія <...> українське свідоме покоління виховає тільки школа з українською мовою навчання, але пройнята наскрізь національним духом» (там само, с. 90). Головне завдання школи вбачає у вихованні національно свідомої людини, яка різниться такими цінностями як «національна самопошана, особиста гідність і духова гордість на приналежність до української нації» (там само, с. 91). Отже, висновує педагог: «Коли школа з українською мовою навчання не має того хребетного стовпа, то вона виховує безхребетну інтелігенцію...» (там само), а тому закликає українське вчительство «провести повну ревізію свого навчання і доповнити свої засоби у вихованні молоді в національному дусі» (там само, с. 92).

II. У школі учні повинні отримати вичерпні знання з української мови й літератури. Українське фахове вчительство, констатує В. Пачовський, створило достатню кількість наукових програм для українських шкіл, насамперед з української мови, історії, географії, предметів мистецького і фізичного виховання, які були опубліковані в журналі «Шлях виховання і навчання». Водночас рекомендує вчителям використовувати в освітньому процесі праці д-ра В. Сімовича, д-ра Е. Грицака, послуговуватися «Програмою навчання української мови в новій гімназії» (Львів, 1935 р.), матеріалами читанок укладених Барвінським у 1925 р. під заголовком «Вибір з українсько-руської літератури» (Пачовський, 1938, с. 95). У виступі доводить, що тільки «висока поезія» здатна розкривати найважливіші проблеми, як-от: «Жінка і мати «Катерина» і «Наймичка» Т. Шевченка, одиниця і колектив: (Ворог народу Ібсена і Мойсей Ів. Франка), <...> жінка як самостійна особистість (Царівна Кобилянської і Нора Ібсена), <...>. Трагедія мистець-

---

³ Пластичне (мистецтво) // Вигот. ліпленням, різьбленням, висіканням, виливанням // У якому застосовується техніка ліплення, різьблення, висікання, виливання (СУМ VI, с. 566).

кої особистості (В пущі Лесі Українки, творчість Труша). Трагедія генія (Затоплений дзвін і творчість Шевченка і Гоголя)» та інші (там само, с. 96).

Важливе значення мають для учнів твори «державно-творчого змісту», а тому В. Пачовський радить школярам читати: «В катакомбах» Лесі Українки, «Над Чорним Морем» І. Нечуя-Левицького, «Іван Вишенський» І. Франка, «Fata Morgana» М. Коцюбинського, «Земля і сини» В. Стефаника, «Волинь» У. Самчука» тощо (там само, с. 97).

Педагог вважає важливим долучати молодь до надбань «української філософії», зокрема вивчати твори Григорія Сковороди, знайомити з науковим доробком Памфіла Юркевича та інших, оскільки «Найвищий ідеал тепер. Європи, до якого вона хоче піднятися дорогою виховання повновартної особистості в поколіннях є той укр. ідеал внутрішньої гармонії, як найвищий ідеал етичної свідомості, який був ідеалом Сковороди, Гоголя, Юркевича, ідеалом українського духа злеліяного елітою старовинної української культури» (там само, с. 99).

III. Важливий компонент українознавчого виховання — викладання і вивчення української історії. В. Пачовський стверджує: «Ціллю науки історії в середніх школах не є виховати істориків, але виховати людей і громадян спосібних до конструкції держави» (Пачовський, 1938). Педагог доводить, що для того щоб стати державотворчим народом необхідно всі історичні події оцінювати з державницьких позицій. Саме тому вчителям потрібно позитивно висвітлювати події історії України, щоб учні зрозуміли, що «укр. народ не був і не є чимсь нижчим від сусідів, яких перевищав колись багатством культури своєї верхівки, а нині ще перевищує багатством людової культури» (там само, с. 103).

В. Пачовський зазначає, що значущим складником шкільної програми повинен стати курс «Історія мистецтва». Під час викладання цієї дисципліни він рекомендує послуговуватися працями Д. Антоновича «Українське мистецтво» (1928), В. Січинського «Конспект всесвітнього мистецтва» (1928), а також радить демонструвати учням пам'ятки архітектури «ставлючи учням перед очі знімки <...> Софії, Печерської Лаври, Михайлівського собору, Чернігівського Спаса, церкви Пантелеймона в Галичі та Луцького замку і церкви в Сутківцях, <...> Андріївський собор у Києві, <...> храм св. Юра у Львові і собор в Козелці та палату останнього гетьмана» (там само, с. 104). У доповіді доктор філософії з історії мистецтва наголошує, що важливим є також ознайомлення з малярством, яке доречно розпочати з мініатюр та ікон з княжих часів і доповнити знайомством з працями Шевченка, Трутовського, Ярошенка, Семиградського, Михайла Любого, Айвазовського, Миколи Ге та інших і продовжити новим малярством з І. Трушом і М. Новаковським тощо. У виступі також доводить, що на уроках історії необхідно подавати молоді уявлення про «управу, уряд, суди, господарство, соціальне питання, заграничну політику, відомості про закраєвих українців розісланих по світу» та пропонує репрезентувати цей матеріал з оглядом на сучасні реалії життя, «переходячи до географії України» (там само, с. 107).

IV. Вагомий елемент українознавчої освіти учнів — вивчення географії, зокрема «земель заселених українцями» (Пачовський, 1938), однак викладати її необхідно особно, а не в контексті вивчення географії Польщі, адже «Україна займає у східній Європі окреме становище, <...> Тому Україну треба уважати як географічну одиницю» (там само, с. 108).

V. «Виховання молоді поза школою» — це цінний складник освітнього процесу, що передбачає проведення «національних імпрез, концертів, свят», а також відвідування театру, організацію спільних прогулянок, таборів, додаткових лекцій у неділі та свята тощо (Пачовський, 1938, с. 109).

Отже, українознавчий компонент, уміло й доцільно використаний учителем як під час навчання, так і в позаурочній діяльності, дасть змогу «виховати державотворче покоління, щоби витворити дійсну зрілу націю до великого завдання» (там само, с. 111).

VI. У заключному розділі доповіді «Роля учителя у вихованні молоді» — В. Пачовський наголошує, що учитель повинен знайомити школярів із «джерелами української культури в оригіналі, щоби через українські школи навчання не втратило українського **національного духа**, не замінилося в чужі нашому народові школи з українською мовою навчання» (Пачовський, 1938). Учителю українознавства необхідно самотужки створити програму для роботи з молоддю, оскільки він завжди «мусить бути все новий і свіжий, його метода — він сам! <...> З огляду на учителя — життя означає культура: учитель мусить все вчитися, з кожної відомості черпати прочитаний матеріал до своєї святої цілі, вічно творити, переживати і ніколи не повторюватися» (там само, с. 112).

Василь Пачовський уважав «звання учителя <...> найвищим званням, яке може сповнити людина на землі. <...> учитель мусить бути чимсь більшим як учителем — мусить бути дослідником, громадянином, людиною на весь ріст в кожному ділі, в кожному кроці, в кожному слові, бо він сповняє місію апостола. Він має творити нових людей, він формує через своїх вихованців родину, місто, громадянство, цілу націю» (там само, с. 112—113).

В ухвалі В. Пачовський пропонує Конгресу:

I. Увести в життя для українських народних і середніх шкіл «Наукові Програми» з української мови, історії, географії та предметів мистецького і фізичного виховання.

II. Створити окремий видавничий фонд і видати 100 рефератів з різних напрямків українознавства та галерею портретів історичних діячів культури українського народу; опублікувати фрагменти з літописів і билин «державної України в перекладах на живу мову, як основне джерело для плекання серед молоді традиції державності» (Пачовський, 1938, с. 114).

Завершує свій виступ поет, учений, педагог такими словами: «Нищенням національної культури підневоленої нації — кожна держава готує собі гріб, бо замінює поневолену людність в армію ворогів, замість утворити з неї прихильників і союзників до будови і утвердження свого державного храму» (там само).

У доповідях, резолюціях і ухвалах Конгресу метою національного виховання молоді було визначено всебічну її підготовку до здійснення найвищого ідеалу нації, творчої участі в розбудові духовності та матеріальної культури як свого народу, так і людства. Водночас матеріали Конгресу засвідчили, що вживання і використання української мови в різних комунікативних сферах, зокрема шкільництві — це виразна ознака й передумова усвідомлення носіями мови своєї окремішності як нації, сприйняття себе українцями, які нічим не поступаються іншим народам та їхнім мовам.

Аналіз тексту доповіді Василя Пачовського дав нам змогу встановити лексичні особливості твору автора, а також окреслити інші прикметні його ідіолекту мовні засоби. Перевірка дібраної лексики за словниками різних типів і різного часу дозволяє нам репрезентувати її не як відмітну рису ідіолекту окремих представників галицької української інтелігенції, а як спільну рису її соціолекту.

Серед уживаних педагогом слів виявляємо низку загальноновживаних лексичних одиниць і запозичень, що вказує на адресат цього тексту — людину освічену, небайдужу до перебігу подій в освітянському житті. Наведемо окремі приклади галицьких лексем (питомих і запозичених), що вживаються в розглядуваному тексті:

видвигати «*А тільки висока поезія видвигає до рішення ось які великі проблеми...*» (Пачовський, 1938, с. 96) — **Видвигнути**. 2. Висунути / *рос.* **выдвинуть** — висунути, піднести на вищий щабель (життя, службової кар'єри, позиції у суспільстві) (Ткач I, с. 48);

виїмки «*...видати виїмки з літописів і билін...*» (Пачовський, 1938, с. 110) — **Виїмок** — 2. уривок, фрагмент (ЛЛ 2012, с. 133);

виклади «*...ряд викладів (популярних <...> зо всіх ділянок українознавства...)*», «*...хотіли користати з записок моїх викладів...*» (Пачовський, 1938) — **Виклад** (*перев. мн. викла́ди*) 1. лекція в навчальному закладі; 2. публічна доповідь (ЛЛ 2012, с. 135); **Виклад**, частіше *мн.* — **віклади**. 1. Лекція, навчальний курс / *пол.* **wyklad** — лекція (Ткач I, с. 51—52); **Виклад** г. п.⁴, на В. У.⁵ лекція (УСС, с. 54);

вихіснувати «*В других клясах треба вихіснувати при укладі читанок державно-творчі картинки з літописі...*» (Пачовський, 1938, с. 94) — **Віхіснувати** використати (ЛЛ 2012, с. 147); **Віхіснувати**, **вихіснóвувати** — використовувати (що?), користати (з чого?) (Ткач I, с. 61); **Віхіснувати** г. п.⁶, на В. У. використати (УСС: 59);

гляди «*Гляди розвідки проф. Щербаківського видані в Празі*» (Пачовський, 1938, с. 103) — **Гядіти**, давнє **гладѣти**, *мц.* гледіти; в Г.⁷ вживається постійно,

⁴ г. п. — галицьке слово, перейняте з мови польської; або слово, що повстало під польським впливом чи ще живе через польський вплив (УСС, с. 492).

⁵ В. У. — Велика Україна або літературна мова Великої України (цеб-то східної частини України, що була під Росією) (УСС, с. 492).

⁶ г. — слово, звичайно вживане в Галичині (часом взагалі західноукраїнське слово) (УСС, с. 492).

⁷ Г. — Галичина, часом — західна Україна взагалі; в Г. — в Галичині (УСС, с. 492).

на В. У. рідше (але: гляди, гляди-но), звичайно — дивитися (УСС, с. 85); **Глядіти** → **гледіти** (**глядіти**) 1. пильнувати, стерегти (ЛЛ 2012, с. 188—189); **Глядіти**, джу, диш, недок. 1. неперех. Те саме, що **дивитися** 1 (СУМ II, с. 91);

значіння «Про їх (української мови і літератури) значіння не потребуємо говорити» (Пачовський, 1938, с. 92) — **Значіння** значення (ЛЛ 2012, с. 316—317); **Значіння**, в Г. значіне. По своєму значінню (Тимч., с. 8), або — із свого значіння (УСС, с. 158); **Значіння** 2, я, с., *діал.* Значення (СУМ III, с. 649);

імпрéза «...національні імпрези...» (Пачовський, 1938, с. 109) — **Імпрéза** театралізоване, музичне чи спортивне дійство; видовище (ЛЛ 2012, с. 325);

кляса «давні читанки з III. і IV. кляси...» (Пачовський, 1938, с. 94) — **Кляса** 1. *шк.* група учнів одного року навчання; клас (ЛЛ 2012, с. 368);

Кляса 1. Клас у різних значеннях / *пол.* klasa, *ж. р.* — клас (Ткач I, с. 174);

лектура «До цієї програми додано спис лектур...» (Пачовський, 1938, с. 94) — **Лекту́ра** (**лектура**) *шк.* книжки, література (ЛЛ 2012, с. 410);

Лекту́ра. Лектура, читання, література для читання / *пол.* lektura — читання, література для читання (Ткач I, с. 190); **Лекту́ра**, *лат.* — 1) читання, начитаність, 2) кількість прочитаних книжок, творів (СЧС 1955, с. 232);

лекція «Я в дійсності переживав кожну лекцію наново...» (Пачовський, 1938, с. 112) — **Лекція** урок (ЛЛ 2012, с. 411); **Лекція** під *п.* впливом кажуть в Г. на науку учителя в якій будь школі; задане виучити — теж **лекція** (УСС, с. 212);

метóда «В історичній методі українознавства...» (Пачовський, 1938, с. 95) — **Метóда** метод (ЛЛ 2012, с. 447); **Метóда** — метод, методика / *пол.* metoda, *ж. р.* — метод, спосіб, система (Ткач I, с. 203); **Метóда**, *и, ж., книжн., заст.* Метод (у 2 знач.) (СУМ IV, с. 692);

обсерва́ція «Як герой помер, то назавжди усувається з обсервації» (Пачовський, 1938, с. 100) — **Обсерва́ція** 1. спостереження, споглядання (ЛЛ 2012, с. 500); **Обсерва́ція.** Спостереження, обстеження / *пол.* obserwacja — спостереження (Ткач I, с. 230—231); **Обсерва́ція**, *і, ж., книжн.* Спостереження, обстеження, вивчення. *Замилування до природи поклато незгладиму печать на всю Топьову вдачу, тим більше, що скріплювалося вродженням його нахилом до задуми і тихої обсервації* (І. Франко, III, 1950, с. 342) (СУМ V, с. 576);

объяви «...мистецтво, що проявляє себе в усіх обявах» (Пачовський, 1938, с. 89) — **Объява**, **объяв**, *ж. і ч. р.* Явище, прояв чогось, ознака чогось / *пол.* objaw — 1) явище, 2) прояв, ознака, симптом (Ткач I, с. 232); **Объяв**, *у, ч., рідко.* Те саме, що **вияв**. *Першим виразним обявом нового напрямку в нашій літературі була збірка поезій Василя Пачовського «Розсипані перли»* (І. Франко, XVI, 1955, с. 372) (СУМ V, с. 609);

освітлення «...освітлення історичних подій...» (Пачовський, 1938, с. 101) — **Освітлення**, *я, с. 5. перен.* Пояснення, тлумачення чого-небудь (фактів, подій і т. ін.); висвітлення, інтерпретація (СУМ V, с. 755);

постуля́т «...постуля́т державної програми...», «...своїх постуля́ти для виховання української нації...» (Пачовський, 1938, с. 92) — **Постуля́т**, *лат.* — 2) вимога, бажання (СЧС 1955, с. 341);

професор «Та пан професор того року при тім інакше говорили!» (Пачовський, 1938, с. 112) — **Професор** — так на В. У. наз. лише тих, що

вчать по вищих школах; хто вчить в середній школі або в нижчій — це учитель. В Г. професорами звать і вчителів середніх шкіл (УСС, с. 326); **Профэсор**, а, ч. 2. зах. Учитель (СУМ VIII, с. 332);

ревізія «...мусить українське вчительство перевести повну ревізію свого навчання...» (Пачовський, 1938, с. 92) — **Ревізія** 2. перегляд, огляд (ЛЛ 2012, с. 628); **Ревізія**. Перевірка / пол. *rewizja* — перевірка, огляд (Ткач I, с. 307);

повновартний «Український народ в останніх десятиліттях став повновартним...» (Пачовський, 1938, с. 89) — **Повновартний** (у знач. «повноцінний» — прим. наша С. Г.); **Вартний** — цінний / нім. *der Wert* — вартість, цінність, ціна (Ткач I: 40—41); **Вартний**, вартна, вартне, *діал.* Вартий (у I, 3 знач.) (СУМ I, с. 295);

рівновартність, рівновартний «національна культура <...> є свідомством нашої рівновартності з державними націями» (Пачовський, 1938, с. 89); «...українська нація є рівновартна культурою з іншими державними народами» (там само, с. 91) — **Рівновартність, рівновартний** (у знач. «рівноцінність; рівноцінний» — прим. наша С. Г.);

розвій «В кожній літературі є твори, які грали велику роль в розвою письменства...» (Пачовський, 1938, с. 95) — **Розвій**. Розвиток / пол. *rozwoj* — 1) розвиток, 2) розгортання, хід подій; *див.* іще **розвит**, **розвиток** (Ткач I, с. 318); **Розвій** — розвиток (ЛЛ 2012, с. 641); **Розвій**, -вою, м. Розвитіє. Галиц. (СГр. IV, с. 35); **Розвій** 1, розвою, ч., *заст.* 1. Розвиток. 3. Розквіт (сил) (СУМ VIII, с. 635);

розвідка «Гляди розвідки проф. Щербаківського видані в Празі» (Пачовський, 1938, с. 103) — **Розвідка** 1, и, ж. Наукове дослідження, наукова праця з будь-якого питання. *Він заспокоївся трохи, віддавши цей лист на пошту, і, сповнений віри в себе, взявся до праці над новою розвідкою про крайові відносини* (І. Франко, VI, 1951, 249) (СУМ VIII, с. 633);

реферат «...подав проф. Омелян Терлецький окремих реферат друкований в журнал «Українська Школа» в 1930 р.» (Пачовський, 1938, с. 102) «На основі цього реферату про роль українознавства в вихованні молоді...» (там само, с. 113) — **Реферат**, лат. — 1) доповідь, виклад змісту якогось питання; 2) прилюдна доповідь наукового характеру (СЧС 1955, с. 374), пол. *referat* — доповідь, *referować* — доповідати (Ткач I, с. 311);

уложити «(програму) уложено на основі історицизму» (Пачовський, 1938, с. 93) — **Уложити, укладати**. 1. Укласти, упорядкувати / пол. *ulożyć* — 1) укласти, покласти в певному порядку, стані, 2) скласти (плани тощо), 3) написати, створити (про літературний твір); **ulożyć sobie coś w głowie** — обміркувати щось, скласти план чогось (Ткач I, с. 311); **Уложити 1 (Вложити)**, ожу, ожіш, *док., перех.* Скласти, укласти. *Вона уложила собі наперед ту промову* (І. Франко, VII, 1951, с. 90); (СУМ X, с. 431);

уступи «Читанка в I. клясі подає уступи про життя старинного Сходу, Греції і Риму...» (Пачовський, 1938, с. 94), «...треба вивести український світогляд на основі лектури уступів з книжки Чижевського...» (там само, с. 99) — **Уступ** г. з н. *ustęp*; на В. У. — уривок, стаття (УСС, с. 424); **Уступ** — абзац (ЛЛ 2012, с. 743); **Уступ**, у, ч., *книжн.* Частина тексту; уривок, абзац. *Я наведу*

ще.. два славні уступи з Гомерової «Іліади» — опис Пандарового лука і Ахіллового щита (І. Франко, XVI, 1955, с. 289) (СУМ X, с. 502);

уклад (укладання) «В других клясах треба вихіснувати при укладі читанок державно-творчі картинки з літописі...» (Пачовський, 1938, с. 94) — **Уклясти, укладати**. Будувати, впорядковувати (про думки, плани тощо), розраховувати на щось. 1908, 520) / пол. **układać** — 1) укладати, складати, 3) складати (плани тощо) (Ткач I, с. 369); **Укладання 1 (Вкладання)**, я, с. Дія за значенням **укладати 1** 1, 2, 5—7. Його думка, сильним зусиллям волі скерована в інший бік, працювала вже над укладанням нового розділу статті (І. Франко, VI, 1951, с. 259); **Укладати 1 (Вкладати)**, аю, аеш, недок., Укласти (Вкласти), аду, адеш, док., перех. б. тільки з початковим у. Складати, упорядковувати (словник, збірник і т. ін.), створювати що-небудь певним чином. На те людям книги мудрі укладали, Щоб людській страсті вони гальмували (І. Франко, XI, 1952, с. 321) (СУМ X, с. 416);

фахові «Програми ці уложили фахові учителі...» (Пачовський, 1938, с. 93) — **Фаховий**, а, е. 2. Стос. до фахівця // Який є фахівцем. Бачинський враз з своєю жінкою, також артисткою драматичною з непосліднім талантом, були зразу самотніми фаховими акторами тої початкуючої сцени (І. Франко, XVI, 1955, с. 97) (СУМ X, с. 571); **Фах**, нім. — спеціальність. **Фахівець** — спеціаліст, знавець свого діла (СЧС 1955, с. 449);

хвилі «...вона (школа) виховує безхребетну інтелігенцію, яка в хвилі бурі і натиску готова до змінівиховства...» (Пачовський, 1938, с. 91) — **Хвиля** 2. короткий відтинок часу; мить ♦ **в хвилі** у час (ЛЛ 2012, с. 767); **Хвиля 1**, і, ж. 2. чого, перен. Нестримне піднесення, посиленний рух, вияв чого-небудь. *Никодим, так сказати, з головою кинувся в ті спінені, розбурхані хвилі революційного руху* (І. Франко, III, 1950, с. 323) (СУМ XI, с. 40);

хосенні «...чи є вони (основні питання) хосенні, чи шкідливі для утворення окремої держави» (Пачовський, 1938, с. 108) — **Хосен, хісна́, ч., діал.** Користь (СУМ XI, с. 132); **Выгода** — зиск, корість (р. -сти), бариш, вигода, пожиток (р. -тку), інтерес, гал. **хосен** (р. хісна) [з цього він матиме хосен]; **Полезно** — корисно, пожиточно, гал. хосенно (РУСКЕ, с. 178; 2151); **Хосан** — користь, вигода (ЛЛ 2012: 774); **Хосен** «користь» — запозичення з угорської мови; уг. *haszon* «користь, вигода» (ЕСУМ VI, с. 204). **Хосенно, діал.** Присл. до **хосенний**; **Хосенний**, а, е, діал. Корисний (у 1 знач.) (СУМ XI, с. 132) тощо.

Щодо особливостей правопису В. Пачовського, то найбільш прикметними є такі:

— уживання в словах іншомовного походження м'якого [л']: *беляст, лектура, кляса, мітологія, плян, постулят, проблематика, теологія, філософія*;

— уживання буквосполучення *ія* після приголосних у запозичених словах, а також у похідних словах, що також є відбиттям особливостей мовлення — усунення з'яння всередині слова і на межі основи й суфікса: *месіянізм, спеціальна (наука)*;

— вживання літери *г* на позначення проривного приголосного на місці *g*, а *г* на позначення фрикативного приголосного, відповідно, на

позначення *h*: *аргумент* (лат. *argumentum*), *геній* (лат. *genius*), *інтелігенція* (лат. *intelligentia*), *релігія* (лат. *religio*);

— написання слів без апострофа після губних і [р] та префіксів перед *я*, *ю*, *є*, *ї*: *зв'язок*, *зв'язаних*, *об'єкт*, *об'яви*, *пам'ятники*, *суб'єктивність* свідчить про дотримання іншої норми, зокрема «Правописних правил» НТШ затверджених 1922 р.;

— активне використання закінчення *-и* в родовому, давальному і місцевому відмінках однини та називному, знахідному і кличному відмінках множини іменників третьої відміни (здебільшого абстрактних): *людности*, *рівноправности*, *цінности*;

— вживає *е* замість *є* на початку слова: *Європа*, *Євген*.

Численну групу слів у лексиконі В. Пачовського становлять професіоналізми (слова та словосполучення), які він використовував у процесі фахової діяльності, зокрема й у своїй програмній доповіді «Українознавство у вихованні молоді». Серед них виділимо:

— **назви педагогічних понять** (зберігаємо тогочасний правопис — С. Г.): *національне виховання*, *виховання свідомої молоді*, *засоби виховання*, *реформа виховання*, *українське шкільництво*, *українське вчительство*, *українська філософія*, *державна програма для шкіл*, *наукова програма*, *підручник*, *читанка*, *учительська практика*, *українська дитина*, *фахові учителі*, *середньошкільне вчительство*, *історизм*, *лектура*, *лекція*, *кляса*, *доріст*, *школи нової системи*, *оживлення науки*, *реферат*, *виймки* (з літописів і билин), *виклади*, *педагогічні настоятелі*, *творці-учителі*, *державотворче покоління*, *метода*, *знання*, *реферат*;

— **назви навчальних предметів**: *предмети українознавства* (*мова*, *література*, *історія*, *плястичне мистецтво*, *музика та географія*); *українська мова і література*, *історія*, *предмети мистецького і фізичного виховання*, *історія мистецтва*, *польська мова й література*, *рідна мова*;

— **назви навчальних закладів, працівників шкіл та ін.**: *середні школи*, *приватні школи*, *вселюдні польські школи*, *народові школи з українською мовою навчання*, *публічні школи*, *виділові школи*, *семінарія*, *гімназія*, *лицей*, *лицей* (у знач. «ліцеїсти» — прим. наша С. Г.), *інтернат*, *бурса*, *бурсак*, *інститут*, *Міністерство Освіти*, *Львівська Шкільна Кураторія*, *учитель*, *директор*, *професор* (у знач. «учитель» — прим. наша С. Г.);

— **слова, словосполучення, що тематично пов'язані з викладанням різних навчальних дисциплін у школі**: *мистецтво слова*, *красне мистецтво*, *національна музика*, *мистецтво краски і ліній* — *національне малярство*, *дієслівний вислів*, *віддієслівні іменники*, *дієприкметникові конструкції*, *страждальний стан*, *прикметники українського стилю*, *новотвори*, *предмети навчання*, *оживлення* (у знач. «наповнити життям, діяльністю» — прим. наша С. Г.) *науки*, *земний гльоб* (у знач. «глобус, земна куля» — прим. наша С. Г.) та інші (Пачовський, 1938, с. 89—114).

Окрема група — це запозичені лексичні одиниці — складники соціолекту, що були спільними для інтелігенції всієї тогочасної України, як-от: *актуалізація*, *аргумент*, *геній*, *гармонія*, *демагогія*, *деструктивний*, *дефініція*

(історії), ексцент (твору), зїзд, змінювство⁸, індивідуалізм, інтерпретація, інтернаціоналізм, колективізм, конструкція, месіанізм, містика, мистецтво, міт, мітологія націоналізм, нація, обект, педагог, революція, світогляд, суб'єктивність, теологія, фонд тощо (там само).

Подана вибірка — це поняття, які входили до складу і загальноінтелектуального, і спеціального вчительського, педагогічного лексикону тієї доби. Аналізовані галицькі лексеми активно влилися в лексичний фонд (зокрема східний його варіант), що призвело до формування і вироблення спільного словникового складу літературної мови з її стильово-стилістичною диференціацією та усталеністю норм. Згодом, у результаті мовних впливів, взаємодії та компромісів між східноукраїнським і західноукраїнським варіантами літературної мови, які були зафіксовані в «Українському правописі» (1928 р.), граматиках і словниках досліджуваного періоду й утворився єдиний мовний стандарт, вироблений у результаті спільної мовотворчої діяльності.

Про глибокі знання і широкий світогляд ученого і педагога Василя Пачовського свідчать його численні покликання під час виступу на Конгресі у Львові в 1935 р. на праці Дмитра Чижевського, Василя Сімовича, Івана Огієнка, Памфіла Юркевича, Леопольда фон Ранке, В'ячеслава (Вацлава) Липинського, Вадима Щербаківського, Дмитра Антоновича, Володимира Січинського та інших, а також твори художньої літератури, зокрема українських письменників, як-от: Івана Вишенського, Івана Могильницького, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Панаса Мирного, Марка Вовчка, Миколи Гоголя, Дмитра Тупталенка, Миколи Устияновича, Олександра Барвінського, Ольги Кобилянської та зарубіжних: Вільяма Шекспіра, Генріка Ібсена, Адама Міцкевича, Жана-Батиста Мольєра, Віктора Гюго, Фрідріха Шиллера, Івана Тургенєва.

Аналізує та цитує В. Пачовський педагогічну літературу, а саме: методичні підручники Ганни Похоської; журнал І. Огієнка «Рідна мова»; наукові програми для українських шкіл, опубліковані на сторінках часопису «Шлях виховання і навчання»; «Програму навчання української мови в новій гімназії» (Львів, 1935); «Читанки» для I, II, III і VI класів, зокрема й О. Барвінського (1925 р. без його підпису) під назвою «Вибір з українсько-руської літератури»; праці німецького педагога Бернарда Шварца; журнали «Українська школа», «Рідна школа» тощо.

Проведений аналіз доповіді В. Пачовського «Українознавство у вихованні молоді» дає підстави стверджувати:

1) українознавче виховання учнів передбачає отримання вичерпних знань з української мови, літератури, історії, філософії, географії та мистецтва;

2) важливим чинником формування світогляду молодого покоління є позашкільне національне виховання;

⁸ Змінювство, а, с., *іст.* Політична течія серед російської і української білоемігрантської інтелігенції (СУМ V, с. 609).

3) базове завдання учителя — плекати національний дух з метою підготовки зрілої нації, яка була б здатна збудувати власну державу;

4) використовувані педагогом лексичні одиниці — це поняття, які входили до складу і загальноінтелігентського, і спеціального вчительського, педагогічного лексикону тієї доби. Окремі терміни, якими послуговувався В. Пачовський та інші учасники Конгресу, як-от: *виховання, виховник, вчительство, іспит, коедукція, методи шкільного навчання, освіта, підручник, шкільництво* тощо увійшли до складу сучасної української мови без змін, тоді як інші зазнали часткових модифікацій у зв'язку з розвитком української мови, розширенням спектра використовуваних педагогічних понять, як-от: *змаги / змагання, доріст / молоде, підростаюче покоління, спосіб думання / спосіб мислення* тощо.

Матеріали Конгресу засвідчують вироблений науково-публіцистичний стиль української мови для середовища педагогів, працівників освіти та просвітян Східної Галичини того часу. Отож маємо всі підстави розглядати його як професійно спрямований підстиль цієї соціальної підгрупи інтелігенції, що засвідчує усталеність педагогічної термінології, яка є виразною ознакою інтелігентського соціолекту й галицького варіанта літературної мови загалом, як і будь-якої літературної мови, і ширше — мови освіченої верстви, «конверзації освічених людей», за визначенням І. Франка (Франко, 1986, с. 10).

Педагогічна діяльність В. Пачовського, аналіз мовних особливостей тексту доповіді педагога — яскравого представника української галицької інтелігенції Східної Галичини кінця XIX — першої половині XX ст. — засвідчує широке застосування і використання української мови в різних сферах суспільного життя досліджуваного регіону, дає підстави стверджувати, що саме ця суспільна верства збагатила лексичний склад західного варіанта української мови науковою термінологією, абстрактною лексикою і лексикою офіційно-ділового мовлення, створеною як на питомій, так і на запозиченій основі. Соціолект галицької інтелігенції має свої лексичні, фонетичні, правописні й інші прикметні риси, тоді як мовні форми соціолекту української галицької інтелігенції в різних видах, жанрах, стилях і засобах забезпечували функціонування української мови у сферах науки й освіти, літератури і театру, публіцистики і преси, релігії і Церкви, законодавства тощо.

Роль інтелігенції в кінці XIX — першій половині XX ст., як і в кінці XX — на початку XXI ст. залишилася незмінною. Її завдання — сприяти просвіті й освіті широкого загалу, дбати про духовне зростання людей з метою побудови української держави як цілісного організму на засадах християнської моралі, сприяти формуванню української нації, яка була б здатна зберігати і примножувати культурні та матеріальні багатства, розвивати самостійне політичне життя, економіку і соціальне благо задля того, щоб кожен громадянин української держави почував себе комфортно на рідній землі.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- ЕСУМ — Мельничук, О. С., Білодід, І. К., Коломієць, В. Т., Лукінова, Т. Б., Півторак, Г. П., Скляренко, В. Г., Ткаченко, О. Б. (ред.). (1982—2012). *Етимологічний словник української мови: в 7 т.* Київ: Наукова думка.
- ЛЛ 2012 — Хобзей, Н., Сімович, К., Ястремська, Т., & Дидик-Меуш, Г. (2012). *Лексикон львівський: поважно і на жарт.* Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- РУСКЕ — Кримський, А., & Єфремов, С. (ред.). (1924—1933). *Російсько-український словник: у 3 т.* Київ. <http://www.r2u.org.ua>
- СГр. — Грінченко, Б. Д. (1907—1909). *Словарь української мови: у 4 т.* Київ.
- СУМ — Білодід, І. К. (ред.). *Словник української мови: в 11 т.* (1970—1980). Київ: Наукова думка.
- СЧС 1955 — Бойків, І., Ізюмов, О., Калишевський, Г., & Трохименко, М. (1955). *Словник чужомовних слів.* Нью-Йорк: Видавництво Михайла Борецького.
- Ткач І — Ткач, Л. (2000). *Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ — на початку ХХ ст.* Чернівці: Рута.
- УСС — Огієнко, І. (1924). *Український стилістичний словник.* Львів: Видання Української книгарні та антикварні.

ЛІТЕРАТУРА

- Гірняк, С. П. (2018). *Соціолект галицької інтелігенції у формуванні норм української літературної мови (кінець ХІХ — початок ХХ століття).* Дрогобич: Посвіт.
- Грінченко, Б. (1907). *На беспросветном пути. Об украинской школе.* Киев: Издательство «Век».
- Грінченко, Б. Д. (2013). Яка тепер народня школа на Україні. У *Зібрання творів. Педагогічна спадщина* (кн. 1, с. 113—151). Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка.
- Грушевський, М. (1907). *Освобождение России и украинский вопрос.* СПб.
- Книш, А. (2016). Захоронка (дитячий садок) Рідної Школи у Хоросно Старому. *Фотографії старого Львова.* <http://photo-lviv.in.ua/zahoronka-dytuachyj-sadok-ridnoji-shkoly-u-horosno-staromu/>
- Пачовський, В. (1938). Українознавство у вихованні молоді. У *Перший Український Педагогічний Конгрес, 1935.* Львів: Рідна школа.
- Перший Український Педагогічний Конгрес, 1935.* (1938). Львів: Рідна школа.
- Товариство Взаїмна Поміч Українського Вчительства 1905—1930.* (1932). Львів: Наклад «Взаїмної помочі Українського вчительства».
- Франко, І. (1986). Листи Івана Франка 1886 р. У І. Франко, *Зібрання творів у 50-ти томах* (т. 49: *Листи (1886—1894)*, с. 8—11). Київ: Наукова думка.
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів: Путівник.* (2001). Львів — Київ.

LEGEND

- ESUM — Mel'nychuk, O. S., Bilodid, I. K., Kolomiiets', V. T., Lukinova, T. B., Pivtorak, H. P., Skliarenko, V. H., Tkachenko, O. B., Shamota, A. M. (Eds.). (1982—2012). *Etymologichnyi slovnyk ukrains'koï movy: in 7 Vols.* (Vol. 1—6). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- LL 2012 — Khobzei, N., Simovych, K., Iastrems'ka, T., & Dydyk-Meush, H. *Leksykon l'vivs'kyi: Povazhno i na zhart.* (2012). Lviv: Instytut ukraïnoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukraïny (in Ukrainian).
- RUSKie — Kryms'kyi, A., & Iefremov, S. (Eds.). (1924—1933). *Rosiis'ko-Ukraïns'kyi slovnyk.* <http://www.r2u.org.ua> (in Ukrainian and Russian).
- SHr. — Hrinchenko, B. D. (Ed.). (1907—1909). *Slovar' ukrains'koï movy* (Vols. 1—4). Kyiv (in Ukrainian).
- SUM — Bilodid, I. K. (Ed.). (1970—1980). *Slovnyk ukrains'koï movy* (Vols. 1—11). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- SChS 1955 — Boïkiv, I., Iziumov, O., Kalyshevskiy, H., & Trokhymenko, M. (1955). *Slovnyk chuzhotovnykh slov.* New York: Vydavnytstvo Mykhaila Borets'koho (in Ukrainian).
- Tkach I — Tkach, L. (2000). *Ukrains'ka literaturna mova na Bukovyni v kintsï XIX — na pochatku XX st.* Chernivtsi: Ruta (in Ukrainian).

USS — Ohiienko, I. (Ed.) (1924). *Ukrains'kyi stylistychnyi slovnyk*. Lviv: Vydannia Ukrain'skoï knyhnari ta antykvarni (in Ukrainian).

REFERENCES

- Hirniak, S. P. (2018). *Sotsiolekt halyts'koï intelihentsii u formuvanni norm ukrains'koï literaturnoi movy (Kinets' XIX — pochatok XX stolittia)*. Drohobych: Posvit (in Ukrainian).
- Grinchenko, B. (1907). *Na besprosvetnom puti. Ob ukrainskoi shkole*. Kyiv: Vek (in Russian).
- Hrinchenko, B. D. (2013). Iaka teper narodnia shkola na Vkraïni. In *Zibrannia tvoriv. Pedahohichna spadshchyna* (Vol. 1, pp. 113—151). Kyiv: Kyïvs'kyi universytet im. B. Hrinchenka (in Ukrainian).
- Hrushevs'kyi, M. (1907). *Osvobozhdenie Rossii i ukrainskii vopros*. SPB (in Ukrainian).
- Knysh, A. (2016). Zakhoronka (dytyachyi sadok) Ridnoi Shkoly u Khorosno Staromu. *Fotografii Staroho L'vova*. <http://photo-lviv.in.ua/zahoronka-dytyachyj-sadok-ridnoji-shkoly-u-horosno-staromu/> (in Ukrainian).
- Pachovs'kyi, V. (1938). Ukraïnoznavstvo u vykhovanni molodi. In *Pershyi Ukraïns'kyi Pedagogichnyi Kongres, 1935* (pp. 84—114). Lviv: Ridna shkola (in Ukrainian).
- Pershyi Ukraïns'kyi Pedagogichnyi Kongres, 1935*. (1938). Lviv: Ridna shkola (in Ukrainian).
- Tovarystvo Vzaïmna Pomich Ukraïns'koho Vchytel'stva 1905—1930*. (1932). Lviv: Naklad "Vzaïmnoi Pomichi Ukraïns'koho Vchytel'stva" (in Ukrainian).
- Franko, I. (1986). Lysty Ivana Franka 1886 r. In I. Franko, *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh* (Vol. 49: Lysty (1886—1894), pp. 8—11). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Tsentral'nyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukraïny, m. L'viv. Putivnyk*. (2001). Lviv — Kyiv (in Ukrainian).

Статтю отримано 06.09.2021

Svitlana Hirniak, Doctor of Sciences in Philology, Associate Professor
in the Department of Philological Sciences and Methods of Teaching in Elementary School,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
24 Franko St., Drohobych 82100, Ukraine
E-mail: s.girnjak10@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7264-0312>

THE UKRAINIAN SCHOOLING OF STUDENTS IN VASYL' PACHOV'S'KYI'S CONCEPTION

This article examines the vision of the Ukrainian education at schools in Eastern Galicia on the first third of the 20th-century timeline by Dr. Vasyl' Pachovs'kyi, who introduced his pedagogical ideas at the 1935 First Ukrainian Pedagogical Congress in Lviv. Pachovs'kyi, a poet, scholar, and educator with more than 25 years of experience, believed that subjects in the Ukrainian language and literature, history, art, music, and geography should form the foundation of Ukrainian studies. According to him, the Ukrainian generation had to be educated by a school in which the Ukrainian national spirit is formed and Ukrainian is the language of instruction. The paper analyzes the linguistic peculiarities of Pachovs'kyi's report, in particular its lexical peculiarities, and outlines other linguistic means characteristic of Pachovs'kyi's idiolect.

Similar to other participants of the First Ukrainian Pedagogical Congress in Lviv in 1935, Pachovs'kyi advanced theoretical and methodological principles of Galician schooling and defined a strategy regarding organization and implementation of the native Ukrainian language in education.

A goal of the intelligentsia in the late 20th — early 21st century, as well as the late 19th — early 20th century, was to shape public opinion as to how significant the enlightenment and education are and to attain the people's spiritual growth. The promoting of critical thinking skills was/is to help keep building the Ukrainian state as an integral body based on Christian morality, promote the Ukrainian nation, capable of preserving and increasing cultural and material wealth and developing its own political life, economy, and social welfare so that Ukrainian citizens feel comfortable to introduce their Ukrainian identity.

Keywords: *Ukrainian studies, native (Ukrainian) language, Vasyl' Pachovs'kyi, 1935 Pedagogical Congress, intelligentsia, national values, schooling*